

PREDIKER

1-4

Salomo's zoektocht naar zin in een leven
onder de zon.

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/prediker/1-4

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	Inleiding en de identiteit van Prediker	2 min	4
2	Vluchtigheid en de kringloop van het leven	3 min	5
3	Salomo's kijk op het leven zonder God	2 min	7
4	De zoektocht naar wijsheid brengt verdriet	4 min	8
5	Een levensdoel vraagt om een Schepper	6 min	10
6	Voldoening zoeken in plezier en wijn	2 min	13
7	Grote werken en rijkdom geven geen voldoening	3 min	14
8	Wijsheid en het leven in het licht van de dood	5 min	17
9	Een onzuiver geweten berooft Salomo van rust	2 min	20
10	Genieten van wat God geeft	3 min	21
11	Voor alles een tijd en Gods wil volgen	7 min	22
12	Eeuwigheid in het hart, grenzen aan ons begrip	3 min	26
13	Genieten te midden van Gods ondoorgrondelijkheid	2 min	27
14	Onrecht in de rechtbank en Gods oordeel	2 min	29

15	Mens en dier sterven: onzekerheid over daarna	2 min	30
16	Karma en de oordeelsdag als antwoord op onrecht	2 min	32
17	Bertrand Russells bezwaar tegen een eindoordeel	2 min	33
18	Het menselijke verlangen naar gerechtigheid	3 min	33
19	Onderdrukking, afgunst en rust bij het werken	2 min	35
20	Rijkdom verzamelen zonder iemand om te delen	2 min	36
21	De kracht van gezelschap en onderlinge hulp	2 min	37
22	De dwaze koning en zijn jonge opvolger	4 min	38
	Om verder te lezen		40

1

Inleiding en de identiteit van Prediker

Ik ben niet van plan er uitvoerig commentaar op te geven, in elk geval niet zoals bij Spreuken. Bij Spreuken kon je over de inhoud van bijna elke spreuk een studie geven. Maar we zullen wat sneller door Prediker heen gaan. Dat komt deels doordat het niet zoals het boek Spreuken in elk vers een afzonderlijk onderwerp behandelt. Er zit meer een gedachtegang in, met kleine blokken over een bepaald onderwerp. Soms is de inhoud eenvoudig een uiting van cynisme en wordt er niet noodzakelijk een diepe geestelijke waarheid overgebracht, zoals we zullen zien.

De algemene stemming in Prediker is echter die van cynisme en pessimisme. Het boek brengt de gedachte over dat het leven onder de zon werkelijk leegte is. Dat wil zeggen, wanneer je geen rekening houdt met God, maar de dingen alleen vanuit een werelds standpunt bekijkt. Het woord leegte wordt hier in de New King James weergegeven met het woord 'vanity'.

De woorden van Prediker, de zoon van David, koning in Jeruzalem.

PREDIKER 1:1

Of koheleth in het Hebreeuws. Sommige mensen vatten koheleth op als een eigennaam, maar het betekent iemand die een vergadering bijeenbrengt en toespreekt. Deze term wordt in het boek een aantal keren gebruikt voor de voornaamste denker van wie de ideeën hier worden gepresenteerd. Daarom is het waarschijnlijk niet echt een verwijzing naar een eigennaam. Aangezien Salomo degene lijkt te zijn die zo wordt beschreven, wordt hij eenvoudig aangeduid als iemand die een groep luisteraars toespreekt.

Die groep luisteraars kan een beoogd lezerspubliek zijn in plaats van een daadwerkelijke bijeenkomst. Hem iemand noemen die een vergadering bijeenbrengt en toespreekt, kan dus figuurlijk bedoeld zijn. Misschien brengt hij iedereen die dit

ooit zal lezen bijeen om zijn stem te horen, in plaats van een daadwerkelijke bijeenkomst op een bepaalde plaats. Hij zegt dat hij is:

de prediker, de zoon van David, koning in Jeruzalem.

Dit is natuurlijk de eerste aanwijzing dat we hier met Salomo te maken hebben.

2

Vluchtigheid en de kringloop van het leven

Een en al vluchtigheid, zegt Prediker, een en al vluchtigheid, alles is vluchtig.

PREDIKER 1:2

‘Vanity of vanities’ is een Hebreeuwse uitdrukkingwijze die nadruk legt, zoals wanneer we denken aan het heilige der heiligen. Dat betekent de allerheiligste plaats. ‘Vanity of vanities’ betekent de uiterste leegte. (Vertalersnoot: Gregg licht hier de

Engelse formulering toe; het aangehaalde Nederlandse vers heeft ‘een en al vluchtigheid’.) Het leven is zo leeg als je je maar kunt voorstellen, zegt hij. Het is allemaal niets dan leegte.

Welk voordeel heeft de mens van al zijn zwoegen waarmee hij zwoegt onder de zon? De ene generatie gaat en de andere generatie komt, maar de aarde blijft voor eeuwig staan. De zon gaat op, de zon gaat onder, en zij hijgt naar haar plaats, waar zij opging. De wind gaat naar het zuiden en draait naar het noorden. Al draaiend en draaiend gaat de wind, en al draaiend keert de wind weer terug. Alle rivieren gaan naar de zee, toch raakt de zee niet vol. Naar de plaats vanwaar de rivieren kwamen, daarheen keren zij terug, om vandaar weer te gaan stromen. Alle dingen zijn zo vermoeiend, dat niemand het kan uitspreken. Het oog wordt niet verzadigd van zien, het oor wordt niet vol van horen. Wat er geweest is, dat zal er weer zijn. Wat er plaatsvindt, dat zal weer plaatsvinden. Er is niets nieuws onder de zon. Is er iets waarvan men kan zeggen: Kijk eens, dat is nieuw? In de eeuwen die voor ons geweest zijn, is het er al geweest. Er is geen herinnering aan de vroegere dingen. Ook aan latere dingen, die nog komen, zal geen herinnering zijn bij hen die daarna komen.

PREDIKER 1:3-11

Dit is een gedicht dat het boek lijkt in te leiden voordat de prediker daadwerkelijk zijn experiment begint uit te leggen. Hij begint zijn experiment uit te leggen in hoofdstuk 1, vers 12, en dat gaat verder in hoofdstuk 2, enzovoort. Zijn experiment was natuurlijk om te ontdekken of er iets was dat geen leegte is. Is er iets onder de zon dat niet louter leegte en verspilde moeite is?

Dit openingsgedicht geeft als het ware zijn thema aan. Zijn thema is dat niets werkelijk vooruitgaat. Wat voor nut heeft arbeid? Je kunt enige vooruitgang boeken, maar zoals bij al het andere zal ook jouw vooruitgang tot een einde komen. En iemand anders zal vanuit zijn eigen uitgangspunt moeten beginnen. Het kan zijn dat alles wat je hebt gedaan op niets uitloopt, zoals hij later in het boek aangeeft.

Hij zegt dat, als iemand zijn hele leven zwoegt, al zijn dagen onder de zon, er toch niets werkelijk blijvend zal veranderen. De wind gaat naar het noorden, de wind gaat naar het zuiden. De rivier stroomt de zee in, het rivierwater keert terug naar de oorsprong van de rivieren. De zon komt op, de zon gaat onder. Alles is eigenlijk alleen maar een kringloop waarin geen bijzondere vooruitgang wordt geboekt. Het is allemaal alleen maar herhaling. Alles is oud. Niets is nieuw.

3

Salomo's kijk op het leven zonder God

Dit is niet helemaal waar, en natuurlijk gaan we niet onderschrijven wat Salomo in Prediker zegt. Ook zou hij het zelf niet noodzakelijk onderschrijven op het latere tijdstip in zijn leven waarop hij dit boek schreef. Hij verwoordt wat hij in zijn leven zonder God als waar had ervaren. Hij had een aantal van zijn jaren zonder God doorgebracht en beseftte dat het leven leeg was.

Hij was niet iemand die een oppervlakkig leven kon leiden zonder daarbij stil te staan en daar gelukkig mee kon zijn. Alleen maar leven voor oppervlakkige genoegens was niet genoeg. Genoegens, ja, hij wilde genoegens. Maar hij kon geen leven vol genoegens leiden zonder het te onderzoeken en zich af te vragen: 'Heeft dit eigenlijk wel zin?' Daarvoor was hij te filosofisch ingesteld. Dus schrijft hij het boek en vertelt hij ons dat hij, toen hij ver van God leefde, onder de zon niets kon vinden dat de moeite waard was om voor te leven. Zelfs de prestaties die een mens zou kunnen leveren, boden hem geen blijvende voldoening. En hij heeft heel wat gepresteerd, want hij bouwde heel veel prachtige, prachtige gebouwen. Hij schreef veel spreuken. Hij werd beroemd. In sommige opzichten bouwde hij het land op. En toch zegt hij: 'Nou en? Nou en? Het zijn allemaal grote kringlopen. Op een dag zal dit land dat ik heb opgebouwd weer stof zijn.'

Dat is niet noodzakelijk waar. Hij wist niet of het waar was of niet, maar het leek hem dat de aarde gewoon niet verandert. De Bijbel geeft wel aan dat er een einde aan de wereld zal komen. Er zullen een nieuwe hemel en een nieuwe aarde zijn, en de huidige hemel en aarde zullen voorbijgaan. Nogmaals, Salomo geeft ons hier geen eschatologie. Hij geeft ons zelfs geen leer. Hij geeft ons zijn indrukken van het leven als iemand die van God was afgedwaald. En dus zegt hij dat er eigenlijk niets nieuws te melden valt. Alles wat nu gebeurt, is vroeger, in oude tijden, al gebeurd. Het zal opnieuw gebeuren.

4

De zoektocht naar wijsheid brengt verdriet

In vers 12 begint hij dit experiment uit te leggen dat hij met zijn leven heeft gedaan. Hij zegt:

Ik, Prediker, was koning over Israël in Jeruzalem. Ik legde mij met heel mijn hart erop toe met wijsheid te onderzoeken, en na te speuren alles wat er onder de hemel plaatsvindt. Dat is een treurige bezigheid, die God aan de mensenkinderen gegeven heeft om zich ermee te vermoeien.

PREDIKER 1:12-13

Hij zegt dat de mens van God de taak heeft gekregen om uit te zoeken waar het leven om draait en wat de betekenis van het leven is. Dieren hebben die taak niet. Ze hebben niet eens het vermogen om over zulke dingen na te denken, voor zover wij kunnen nagaan. Dieren leven gewoon hun leven om zich voort te planten en te eten en te sterven. Ze denken niet echt na over waarom ze hier zijn, waar het allemaal om draait,

wat er daarbuiten is, wat er na de dood gebeurt. Deze diepgaande, beschouwende gedachten zijn alleen menselijk. Dat wij ons met zulke dingen bezighouden, maakt deel uit van het beeld van God in ons. Later zal hij zeggen:

Hij heeft alles op zijn tijd mooi gemaakt. Ook heeft Hij de eeuw in hun hart gelegd, zonder dat de mens het werk dat God gedaan heeft, van het begin tot het eind kan doorgronden.

PREDIKER 3:11

God heeft de mens de taak gegeven om na te denken over dingen waarover dieren niet kunnen nadenken. Daarom is het onze verantwoordelijkheid om erover na te denken, omdat dit een gave is die wij in het bijzonder hebben gekregen.

En hij zegt:

Ik legde mij met heel mijn hart erop toe met wijsheid te onderzoeken, en na te speuren alles wat er onder de hemel plaatsvindt. Dat is een treurige bezigheid, die God aan de mensenkinderen gegeven heeft om zich ermee te vermoeien. Ik heb alle werkzaamheden gezien die er onder de zon plaatsvinden, en zie, het was alles vluchtig en najagen van wind. Het kromme kan niet rechtgemaakt worden en wat ontbreekt, kan niet meegeteld worden. Ik overwoog in mijn hart: Zie, ik heb mijn wijsheid vergroot en vermeerderd, meer dan allen die vóór mij in Jeruzalem geweest zijn de hunne. Mijn hart heeft veel wijsheid en kennis ontdekt. Ik legde mij met heel mijn hart erop toe wijsheid te kennen, en onverstand en dwaasheid te leren kennen. Ik merkte dat ook dit slechts najagen van wind is. Want in veel wijsheid zit veel verdriet. Wie kennis vermeerdert, vermeerdert leed.

PREDIKER 1:13-18

Dus hij zegt: als mens heb ik het vermogen, en ongetwijfeld ook de verantwoordelijkheid tegenover God, om uit te zoeken waar het leven om draait. Wat doet ertoe? Wat geeft voldoening? Wat is het doel van het bestaan? En hij zegt: ‘Hoe meer ik leerde, hoe ongelukkiger ik werd.’

Je kunt niet gelukkig zijn in onwetendheid, al zeggen ze dat onwetendheid een zegen is. Maar iemand die nadenkt, kan niet gelukkig zijn in de wetenschap dat hij onwetend is over dingen die misschien ontdekt kunnen worden. Gewoon een oppervlakkig leven leiden, onwetend over dingen waarvan je weet dat je ze zou kunnen ontdekken en waarschijnlijk ook zou moeten ontdekken, geeft geen voldoening. In elk geval niet aan een intelligent persoon. En toch, wanneer die intelligente persoon op onderzoek uitgaat en meer kennis opdoet, is dat niet bemoedigend. Hoe meer je over de werkelijkheid leert, hoe meer je leert over de tragische gevolgen van de gevallen toestand van deze wereld. En over hoeveel kwaad er is, hoeveel onrecht, hoeveel bloedvergieten, hoeveel onvrede, hoeveel verbroken relaties, hoeveel pijn en lijden er is. Het is bijna alsof je zegt: ‘Ik zou eigenlijk willen dat ik dit allemaal niet wist.’

Dat is wat hij zegt. Hij zegt dat we dit vermogen hebben om dingen uit te zoeken, te onderzoeken, te ontdekken, dingen te weten. En toch, hoe meer we weten, hoe droeviger het is wat we ontdekken. Het leven is tragisch en in sommige opzichten zinloos. In elk geval kan iemand onder de zon, zonder rekening te houden met God, niet ontdekken wat de betekenis van het leven is. Waar leeft een mens voor? Waarom bestaan we? Is het ook maar enigszins anders dan bij de dieren?

5

Een levensdoel vraagt om een Schepper

Het is natuurlijk de aanname van de naturalistische wetenschappers en evolutionisten dat er eigenlijk helemaal geen transcendent doel is voor het feit dat de mens hier is. Dat de komst van de mens hier min of meer een toevalsproduct van de evolutie is. Wij zijn gewoon het volgende dat zich aandient. En na ons zal er iets komen dat ons overtreft, en daarna weer iets anders. Wij zijn gewoon een van de stadia in de evolutie. We bestaan niet om een bepaalde reden. De wereld wist niet dat we zouden komen, en ze zal niet weten wanneer we vertrokken zijn.

Volgens evolutionisten was de kosmos niet van plan dat wij hier zouden zijn en heeft hij onze komst niet voorspeld. Wij zijn gewoon een van de soorten die zijn ontstaan. Wij zijn toevallig de eerste soort die is ontstaan die daadwerkelijk enig onderzoek naar ons eigen leven kan doen. En toch is elke gedachte dat het bestaan een doel heeft, een verkeerde voorstelling van zaken. Het is een waanidee.

Wat is het doel van een kikker? Wel, het doel van een kikker is ongetwijfeld om een plaats in de voedselketen in te nemen, en veel meer niet. Hij eet bepaalde wezens die kleiner zijn dan hijzelf, en hij wordt gegeten door wezens die groter zijn dan hijzelf.

Verder plant hij zich alleen maar voort, zodat er meer kikkers komen die hetzelfde doen. Wat is het transcendente doel van een kikker? Dat lijkt er niet te zijn, tenzij we rekening houden met God. In dat geval zouden we kunnen zeggen dat het doel van een kikker is om zijn Schepper plezier te geven, en misschien ook mensen. Maar waar het om gaat, is dat je je geen werkelijk doel met enige diepgang kunt voorstellen voor een kikker of een mens, totdat je rekening houdt met een transcendent wezen, een Schepper Die een doel had.

Je zou kunnen zeggen: 'Maar een mens is in staat om zoveel meer goeds te doen.' Ja, en zoveel meer kwaad. Maar waartoe een mens in staat is, vertelt ons niet wat zijn doel is. Een mens is in staat om de wereld te vernietigen. Was dat het doel van de mens, de wereld vernietigen? We zouden kunnen zeggen: 'Nee, het doel van de mens is om de wereld te verbeteren met zijn betere gaven, enzovoort.' Hoe weten we dat dat het doel is? Alleen omdat we liever zouden zien dat de mens dat doet?

Een filosoof kan zeggen dat het ons doel is om onze medemens goed te doen. Wie zegt dat? Het is voor ons beslist natuurlijker om zelfzuchtige dingen te doen en onze medemens schade te berokkenen. Wie vertelt ons dat het ons doel is om onze medemens goed te doen? Wie kan zeggen dat mensen daarom bestaan? Dat is alleen maar iemand die zijn eigen gevoelens uitspreekt: 'Ik zou willen dat mensen hun medemens goed zouden doen. Ik vind het prettiger als mensen hun medemens goed doen.' Daar zouden we het allemaal mee eens zijn, maar wie kan zeggen dat dat het doel van ons bestaan is?

Sterker nog, hoe kan ons bestaan überhaupt een doel hebben als er geen God is? Want als er niemand is die een doel stelt, als er geen verstand en wil zijn die een uiteindelijk doel toekennen, dan is elk ander doel dat we ons kunnen voorstellen, denkbeeldig. Het is eenvoudigweg een waanidee. Iemand zei dat het verbazingwekkend zou zijn als een doelloos heelal wezens zoals wij voortbracht, die geobsedeerd zijn door het zoeken naar een doel. Waarom zou evolutie mensen voortbrengen die geobsedeerd zijn door het uitzoeken waar het allemaal om draait, als het in feite alleen maar om evolutie draait? En dat is niets anders dan een mechanistisch proces dat geen richting heeft, geen eindpunt en geen doel voor ogen. Het is gewoon toeval.

Salomo zegt dat mensen wel beter weten. Mensen weten dat er een doel moet zijn. Als iemand gelooft in een mechanistische, atheïstische evolutie, kan die persoon niet werkelijk zeggen waarom er een doel zou zijn of wat dat doel zou zijn. Zulke mensen kunnen alleen maar zeggen wat ze mensen graag zouden zien doen, en misschien kunnen ze dat omschrijven als het doel van het leven. Maar dat zijn alleen hun eigen gevoelens.

Adolf Hitler dacht dat het zijn doel was om de wereld te ontdoen van het Joodse ras en van alle minderwaardige wezens, en om het superieure ras te bevorderen. Dat was wat hij het liefst als het doel van het leven zag. Dat is het doel dat hij koos en nastreefde. De meesten van ons zouden zeggen: 'Dat is niet het doel van de mensheid.' Maar wie kan zeggen dat hij ongelijk had en wij gelijk hebben? Alleen omdat zijn manier ons niet aanstaat? Zolang God niet in beeld is, staat er niemand boven die zegt: 'Hiervoor ben je hier, en hier moet je je naar voegen, want daarvoor heb Ik je gemaakt.' Als je God buiten beschouwing laat, is er niemand wiens ideeën over het doel meer gezag hebben dan die van iemand anders.

Wanneer Salomo probeert uit te zoeken waarvoor het leven dient, zonder God als zijn ankerpunt, is er werkelijk niets waar hij houvast aan kan vinden. Hij dobbert maar wat rond, op zoek naar een doel, op zoek naar een reden waarom mensen bestaan. Dus voerde hij een experiment uit, dat hij toelicht. Hij zegt: 'Ik heb dit geprobeerd. Ik heb dat onderzocht. Ik heb dit verkend. Ik heb dit meegemaakt en ik heb dat gezocht. Alles wat ik zocht en meemaakte en verkende, bleek op hetzelfde neer te komen: leegte.' Er was werkelijk geen uiteindelijk doel in te vinden dat je kon omschrijven.

6

Voldoening zoeken in plezier en wijn

Hij zegt in hoofdstuk 2:

Ik zei in mijn hart: Kom toch, ik zal u op de proef stellen met blijdschap, en zie daarom het goede aan. Maar zie, ook dat was vluchtig.

PREDIKER 2:1

Hij spreekt blijkbaar tot zijn eigen hart.

Dat zou in wezen feestvieren zijn. Hij zegt:

Ik zei in mijn hart: Kom toch, ik zal u op de proef stellen met blijdschap, en zie daarom het goede aan. Maar zie, ook dat was vluchtig. Over het lachen zei ik: Dwaasheid, en over de blijdschap: Wat brengt die teweeeg?

PREDIKER 2:1-2

Dus dat was oppervlakkig. Dat was een fase waar hij vrij snel doorheen ging. Hij zag meteen dat alleen maar lachen en feestvieren en drinken en de wereld een tijdje negeren, terwijl je in een toestand van tijdelijke, kunstmatige gelukzaligheid terechtkomt, op de lange duur werkelijk niets opleverde. Je moet nog steeds naar huis. Je moet de volgende dag nog steeds de wereld onder ogen zien. Het is leegte. Dat zag hij meteen. Dat leidde hem niet erg lang af.

Vers 3:

Ik onderzocht mijn hart door mijn lichaam te verkwikken met wijn (mijn hart echter behield in wijsheid de leiding) en door dwaasheid aan te grijpen, totdat ik zou zien wat het beste is voor de mensenkinderen om onder de hemel te doen tijdens het getal van hun levensdagen.

PREDIKER 2:3

Dus hij zei: 'Ik probeer te ontdekken hoeveel ik kan drinken zonder mijn verstand te verliezen. Laten we daarmee experimenteren. Waar ligt hier de grens? Hoeveel plezier kan ik mezelf met wijn bezorgen zonder de beheersing over mijn gedachten, over mijn verstand, te verliezen?' En hij zegt:

En hoe ik me op dwaasheid kon storten, totdat ik zou zien wat mensen hier op aarde het beste kunnen doen, hun hele leven lang.

Nu, met dat vastgrijpen van dwaasheid bedoelt hij volgens mij niet dat hij dwaas wil zijn. Ik denk dat hij wil uitzoeken hoe hij wijsheid en dwaasheid van elkaar kan onderscheiden, zonder zijn vermogen te verliezen om het verschil tussen die twee te zien. Tegelijk wil hij zijn vlees zoveel mogelijk bevredigen, zelfs met wijn. Hij wist dat hij, als hij te veel wijn dronk, iets van dat vermogen om redelijk te denken zou verliezen. Daarom wilde hij die grens niet overschrijden, maar hij wilde er zoveel mogelijk van genieten zonder zijn verstand te verliezen.

7

Grote werken en rijkdom geven geen voldoening

Ik heb voor mijzelf grootse dingen tot stand gebracht: Ik bouwde mij huizen, ik plantte mij wijngaarden.

PREDIKER 2:4

We weten dat Salomo's projecten, het bouwen van de tempel, het bouwen van zijn eigen huis en het bouwen van vele andere huizen, een van de dingen waren waarmee hij zich bezighield. Blijkbaar, zo klinkt het hier, probeert hij door zijn bouwprojecten een zekere voldoening in het leven te vinden.

Ik legde mij tuinen en boomgaarden aan en plantte daarin allerlei vruchtbomen.

PREDIKER 2:5

Zoals veel mensen ging hij zich met tuinbouw bezighouden.

Ik legde mij waterbekkens aan om daaruit een bos met jonge bomen te bevochtigen.

PREDIKER 2:6

Hij ging zich met tuinaanleg bezighouden.

Ik verwierf slaven en slavinnen en de in huis geboren kinderen behoorden mij toe. Ook had ik grote kudden runderen en kleinvee, meer dan allen die vóór mij in Jeruzalem geweest zijn.

PREDIKER 2:7

Hij is de rijkste koning die ze hebben gehad, en dat zou natuurlijk op Salomo van toepassing zijn. Het zou op geen van zijn opvolgers van toepassing zijn.

Ik vergaarde mij ook zilver en goud, kostbaarheden van koningen en gewesten. Ik zorgde voor zangers en zangeressen, en de genoegens van de mensenkinderen: genot in overvloed.

PREDIKER 2:8

Hij ging zich bezighouden met muziek, met concerten, en dacht dat muziek misschien de dorst van zijn ziel zou lessen.

Ik werd groter en nam toe, meer dan allen die vóór mij in Jeruzalem geweest zijn. Ook bleef mijn wijsheid bij mij.

PREDIKER 2:9

Dat wil zeggen: ik hield niet op helder na te denken.

Al wat mijn ogen verlangden, onthield ik ze niet. Ik ontzegde mijn hart geen enkele blijdschap, want mijn hart werd verblijd vanwege al mijn zwoegen. Dat was mijn deel voor al mijn zwoegen.

PREDIKER 2:10

Over de begeerte van de ogen als hebzucht gesproken. De begeerte van de ogen verwijst eenvoudig naar dingen willen bezitten. Dat is niet hetzelfde als de begeerte van het vlees. In vers 3 had hij het over het bevredigen van zijn vlees, en nu heeft hij het over het bevredigen van zijn ogen. Wat zijn ogen ook begeerden, hij onthield het hun niet. Hij was de rijkste man ter wereld. Hij kon alles krijgen wat hij wilde. Wat iemand ook kon kopen, hij kon er meer van kopen.

Toen richtte ik mijn aandacht op al mijn werken, die mijn handen gemaakt hadden, en op het zwoegen waarmee ik had gezwoegd om ze tot stand te brengen. Zie, het was alles vluchtig en najagen van wind. Daarin was geen voordeel onder de zon.

PREDIKER 2:11

8

Wijsheid en het leven in het licht van de dood

Daarna richtte ik mijn aandacht op het bezien van wijsheid, ook van onverstand en dwaasheid. Immers, hoe zal de mens die na de koning komt, doen wat al gedaan is?

PREDIKER 2:12

Toen zag ik dat de wijsheid voorkeur heeft boven de dwaasheid, evenals het licht voorkeur heeft boven de duisternis. De wijze heeft ogen in zijn hoofd, maar de dwaas wandelt in de duisternis. Toen merkte ik ook dat één lot hen allen treft.

PREDIKER 2:13-14

Natuurlijk heeft hij het over de dood. Hij zei dat het in het leven veel beter is om wijs te zijn dan om een dwaas te zijn, net zoals het veel beter is om in het licht te zijn dan in het donker. De wijze ziet; de dwaas ziet niet. Natuurlijk heeft hij het niet over lichamelijk zien. Hij zegt dat de wijze die over dingen nadenkt, de aard van de dingen begrijpt en doorgrondt op een manier waarop een dwaas dat nooit zal doen. Het is alsof bij hem het licht aan is en hij niet in het donker zit.

Hij heeft zijn ogen open.

Maar toch, ook al is het wat aardse voordelen betreft veel beter om wijs te zijn dan dwaas, we verlaten allemaal deze wereld. En hoe wijs we ook zijn geweest, dat verandert niets aan het feit dat ons allemaal hetzelfde overkomt.

Toen zei ik in mijn hart: Zoals het lot van de dwaas ook mijzelf treft, waarom ben ik dan toen zo bovenmate wijs geweest? Ik sprak in mijn hart: Ook dat was vluchtig. Er is immers voor eeuwig niet meer herinnering aan een wijze dan aan een dwaas. Wat er nu is, wordt in de dagen die komen, allemaal vergeten. Hoe sterft de wijze met de dwaas?

PREDIKER 2:15-16

Hij zei dat het inderdaad enige voldoening geeft om een wijs mens te zijn in plaats van een dwaas. Maar als je wijs bent, denk je na over de toekomst. Een wijs mens kijkt vooruit, en je kunt maar tot een bepaald punt vooruitkijken. Je beseft dat ergens vóór je je laatste dag ligt en dat je zult sterven. Daarna zul je niet meer van je wijsheid genieten. Daarna zal niets van wat je hebt gedaan nog iets voor je uitmaken. Tenzij je voldoening kunt vinden die voorbij dat punt blijft bestaan, voorbij het moment van de dood, is alle voldoening die je hebt gehad tijdelijk en vluchtig.

En hoewel sommige mensen er heel tevreden mee zijn om met tijdelijke en vluchtige voldoening te leven zolang ze die maar kunnen vasthouden, zit een wijs man niet zo in elkaar. Een wijs man zegt: ‘Goed, ik heb het naar mijn zin, maar morgen, volgend jaar, over een paar tientallen jaren wanneer ik echt oud ben, of wanneer ik op mijn sterfbed lig, hoe zal ik hier dan over denken? Zal ik dan terugkijken op deze plezierige dag die ik heb gehad en deze plezierige avond en zeggen: “Wat was dat geweldig”, of zal ik zeggen: “Wat was dat een verspilling. Hier lig ik op mijn sterfbed, en die dag vol plezier die ik dertig jaar geleden had, geeft me nu niet alleen geen plezier meer, maar komt me nu ook voor als iets waarmee ik mezelf voor de gek hield. Ik stond niet eens stil bij deze gebeurtenis, de dood, die me te wachten stond. Het was alleen maar iets dat me afleidde van wat er werkelijk toe doet.”’

Maar de vraag is: wat doet er werkelijk toe? En dat probeert Salomo te achterhalen. Waarop kun je op je sterfbed terugkijken en zeggen: 'Nou, ik ben toch blij dat ik dat ene heb gedaan'? Zoals veel mensen onze moderne wereld, waarin mensen zo verslaafd zijn aan hun werk, hebben voorgehouden: er zijn maar heel weinig mensen die op hun sterfbed liggen te bedenken hoe graag ze nog één dag op kantoor hadden gewerkt of nog een paar duizend dollar hadden verdiend voordat ze stierven. Ze hebben vaak wel spijt van allerlei andere dingen, zoals dat ze niet meer tijd met hun kinderen hebben doorgebracht, of dat ze zich niet hebben verzoend met iemand die belangrijk was in hun leven, of iets dergelijks.

Wanneer je op je sterfbed ligt, kijk je met andere waarden terug op de dingen. De dingen die zo belangrijk leken toen je gezond en onsterfelijk leek, lijken opeens oppervlakkig en zinloos. En Salomo zegt dat de wijze man niet wacht tot hij op zijn sterfbed ligt om zo te denken. Hij is wijs genoeg om te beseffen dat die dag komt, en nu kan hij vandaag al alles vanuit dat perspectief bekijken. Hoe zal ik hier over dertig, veertig, vijftig jaar over denken? En als je de eeuwigheid erbij betreft, hoe zal ik dan over duizend jaar kijken naar wat ik vandaag doe? Wat zal ik over een miljoen jaar denken van de manier waarop ik op deze kalenderdag mijn mogelijkheden heb benut?

De dood geeft het leven ernst. Nadenken over de dood plaatst het hele leven in een ander perspectief. Iemand heeft gezegd dat het hele leven alleen maar een voorbereiding op de dood is. Veel mensen leven niet alsof ze geloven dat dat waar is. Maar het is natuurlijk een redelijke manier om ernaar te kijken, want, zegt hij:

'Zo loopt het met alle mensen af.' Hoe sterft de wijze? Net als de dwaas. Misschien met minder spijt.

Het is, denk ik, altijd prettig om te bedenken dat je zonder spijt zou kunnen sterven. Dat je op je sterfbed zou kunnen liggen, wetend dat je de eeuwigheid tegemoet gaat, en zou kunnen zeggen: 'Ik heb geen ernstige spijt van de grote dingen die ik met mijn leven heb gedaan.' Een wijs man sterft misschien met minder spijt, omdat hij wijzer is geweest en minder dwaze dingen heeft gedaan waar hij spijt van moet hebben. Maar toch sterft hij, en in zekere zin sterft iedereen op dezelfde manier.

9

Een onzuiver geweten berooft Salomo van rust

Nu vers 17:

Daarom haatte ik het leven, want het werk dat plaatsvindt onder de zon, leek mij kwaad. Het is immers alles vluchtig en najagen van wind.

PREDIKER 2:17

Hij zegt:

Want al zijn dagen zijn vol leed, zijn bezigheid is verdriet. Zelfs in de nacht komt zijn hart niet tot rust. Ook dat is vluchtig.

PREDIKER 2:23

Salomo vertelt nu wat er in zijn eigen hart omgaat. Hij heeft gezwogen; hij heeft veel tot stand gebracht. Hij heeft de tempel gebouwd; hij heeft grote openbare werken aangelegd. Hij heeft het luisterrijkste koninkrijk in de streek opgebouwd en in stand gehouden. Hij is heel beroemd, maar hij zegt dat al zijn dagen eigenlijk vol verdriet zijn. Zelfs 's nachts rust hij niet goed. Dat komt doordat zijn geweten niet zuiver was. We weten dat Salomo compromissen sloot en van de Heere afweek. Hij wist beter, maar dit was wat hij wilde doen. Hij deed wat hij wilde doen in plaats van wat hij wist dat hij moest doen.

Wanneer een man dat doet, heeft hij een geweten dat hem dwarszit. Niet noodzakelijk een dichtgeschroeid geweten, maar een gewond geweten. En een gewond geweten berooft iemand van een goede nachtrust en van geluk overdag. En Salomo wist dat het niet uitmaakte hoe rijk hij was, hoeveel vrouwen hij had, hoeveel gebouwen hij bouwde, hoeveel tuinen hij plantte, hoeveel terreinen hij verfraaide, hoeveel kunstwerken zijn paleis sierden, hoeveel wijn hij kon drinken, met hoeveel vrienden hij kon omgaan. Dat alles werd aangetast door het feit dat zijn geweten niet zuiver was. Hij sliep 's nachts niet goed, en overdag was hij eigenlijk ook niet zo gelukkig.

10

Genieten van wat God geeft

Is het dan niet goed voor de mens dat hij eet en drinkt en zichzelf in zijn zwoegen het goede laat genieten? Ook dit heb ik gezien: het komt uit de hand van God.

PREDIKER 2:24

Dat zegt hij hier. (Vertalersnoot: de Engelse Bijbeltekst die Gregg aanhaalt, zegt hier: ‘Er is niets beters voor een mens dan...’ Daarop sluit zijn uitleg aan.) Dit is niet echt waar, maar vanuit zijn gezichtspunt was het wel waar. Hij bekeek de dingen immers alleen vanuit een werelds gezichtspunt. Uiteindelijk doet niets er echt toe, dus kun je maar beter genieten van wat je doet. Je kunt maar beter proberen te genieten van je eten en van de dingen waarvoor je hebt gewerkt. Wat je ook door je arbeid hebt verworven, geniet er zoveel mogelijk van. Dat is wat God je nu heeft gegeven. Hij zei:

Dit komt van God.

En misschien bedoelt hij te zeggen: ‘Dit is alles wat er uit de hand van God te krijgen valt’, want zo dacht hij er op dat moment misschien over. Er is een God, en het enige waarvan je echt met zekerheid kunt zeggen dat Hij het je heeft gegeven, is wat je hebt: het eten op je tafel, alles wat je door je arbeid hebt verworven. Dat is Gods geschenk aan jou. Geniet ervan, want misschien is dat alles wat je zult krijgen.

Dat is natuurlijk niet wat het Nieuwe Testament leert. Maar het Oude Testament geeft niet heel veel informatie over wat er gebeurt nadat je sterft. En zelfs als dat wel zo was, zou Salomo daar op dit punt in zijn leven niet noodzakelijk mee vertrouwd zijn geweest.

— Wie eet en wie geniet er immers meer van dan ikzelf? — Want Hij geeft wijsheid, kennis en blijdschap aan de mens die goed is voor Zijn aangezicht. Aan de zondaar echter geeft Hij de bezigheid om te verzamelen en te vergaren, om het te geven aan wie goed is voor Gods aangezicht. Ook dat is vluchtig en najagen van wind.

PREDIKER 2:25-26

Dus God geeft wijsheid en vreugde en goede dingen aan goede mensen. Aan slechte mensen geeft God alleen de taak om dingen te verzamelen die uiteindelijk aan de goede mensen zullen worden overgedragen. Dit is simplistisch. Zo gaat het in werkelijkheid niet, want God zegenet goede mensen niet altijd met alle dingen van het leven, en slechte mensen trekken niet altijd aan het kortste eind. Maar dit is iets waarvan Salomo denkt dat het zo zou moeten zijn. Omdat hij een welvarend man was, vond hij ongetwijfeld dat hij dus ook wel rechtvaardig en goed moest zijn. Daarom moest dit wel de manier zijn waarop God goede mensen behandelt.

11

Voor alles een tijd en Gods wil volgen

De openingsverzen van hoofdstuk 3 werden in de jaren zestig bekend door een lied van de rockgroep The Byrds, met de titel 'Turn! Turn! Turn!' Het bestond eigenlijk uit de woorden van dit gedeelte van Prediker. Veel mensen vonden dit gewoon een heel mooie beschouwing over het leven, enzovoort. Maar eigenlijk lijkt dit zijn manier te zijn om te zeggen dat het leven eentonig is. Het leven is relativistisch. Er zijn geen absolute waarheden. Je kunt er bij niets op rekenen dat het altijd het juiste is om te doen. Soms lijkt geboren worden het juiste te zijn; op andere momenten is het de juiste

tijd om te sterven. Soms is het tijd om te planten; soms is het tijd om het geplante uit te trekken. Soms moet je doden; soms moet je iemand genezen. Hij zegt dat het leven zo lijkt te zijn: niet consistent.

We kunnen deze woorden nemen en zeggen dat er iets waars in zit, omdat al deze dingen binnen Gods bedoelingen hun juiste plaats hebben. En als wat je doet de wil van God is, dan is dat altijd het juiste om te doen. Je zult niet altijd hetzelfde doen, maar het zal altijd juist zijn om te doen wat God op dat moment van je wil. Daarom kunnen we dit vanuit een christelijk gezichtspunt bekijken en zeggen dat er tijden zijn waarin christenen moeten rouwen en tijden waarin ze moeten dansen. Er zijn tijden waarin ze moeten huilen en tijden waarin ze moeten lachen. Er zijn tijden waarin ze dingen moeten afbreken en andere tijden waarin ze die naar Gods wil moeten opbouwen.

God is niet simplistisch. Er is niet slechts één reeks robotachtige handelingen waarvoor Hij ons programmeert, die we dan altijd zonder enige variatie moeten uitvoeren. Het leven zit vol veranderingen. Het leven zit vol verschillende soorten plichten, en er is een rangorde van plichten. Soms is het het belangrijkste om dit te doen. In een andere situatie kan iets anders belangrijker zijn om te doen. Dit is geen relativisme. Dit is geen situatie-ethiek. Hiermee erkennen we alleen dat goed en kwaad weliswaar morele categorieën zijn, maar niet altijd bepalen wat in elk afzonderlijk geval het juiste is om te doen. Want niet al deze dingen zijn morele kwesties.

Daarom kan God willen dat je de ene dag stenen verzamelt en de andere dag stenen weggooit. God laat Judy stenen verzamelen. Misschien wil Hij ook dat ze die soms weggooit. Overal waar ze komt, verzamelt ze stenen, maar op dit moment is ze aan het verzamelen. Er kan een tijd zijn om ze weg te werpen, zei hij.

Hoewel we dit vanuit een christelijk gezichtspunt zouden kunnen bekijken, is dat waarschijnlijk niet de manier waarop Salomo ernaar kijkt. Hij lijkt te zeggen: 'Vandaag ben ik een bouwer. Dat was het juiste om te doen. Op een dag kan het juiste zijn dat iemand komt en dit allemaal afbreekt, wat ik heb gebouwd.'

Vandaag verzamel ik stenen. Iemand anders strooit ze misschien op een ander moment weer uit. Opnieuw gaat het om die steeds terugkerende eentonigheid, die onvoorspelbaarheid van het leven. Dat lijkt hij in deze eerste acht verzen te zeggen.

Hij zegt:

Voor alles is er een vastgestelde tijd, en er is een tijd voor elk voornemen onder de hemel. Er is een tijd om geboren te worden en een tijd om te sterven; een tijd om te planten en een tijd om het geplante uit te trekken;

PREDIKER 3:1-2

Twee tegengestelde dingen.

een tijd om te doden en een tijd om te genezen, een tijd om af te breken en een tijd om op te bouwen; een tijd om te huilen en een tijd om te lachen, een tijd om rouw te bedrijven en een tijd om te huppelen; een tijd om stenen weg te werpen en een tijd om stenen te verzamelen, een tijd om te omhelzen en een tijd om zich ver te houden van omhelzen; een tijd om te zoeken en een tijd om verloren te laten gaan, een tijd om te bewaren en een tijd om weg te werpen; een tijd om stuk te scheuren en een tijd om dicht te naaien, een tijd om te zwijgen en een tijd om te spreken; een tijd om lief te hebben en een tijd om te haten, een tijd van oorlog en een tijd van vrede.

PREDIKER 3:3-8

Dit betekent dat er tijden zijn waarin oorlog voeren het juiste is om te doen, en tijden waarin vrede sluiten het juiste is om te doen. Een tijd waarin zwijgen het juiste is om te doen, en een tijd waarin zwijgen verkeerd is. In wezen lijkt hij te zeggen dat er eigenlijk geen absoluut goed en kwaad lijkt te bestaan. Het lijkt gewoon alsof soms het ene goed is en soms niets goed is. Als iemand die filosofisch is ingesteld en probeert te begrijpen waar het leven om draait, zegt hij in feite dat je er geen vat op kunt krijgen. Het leven lijkt misschien hierom te draaien, maar voor je het weet lijkt het om het

tegenovergestelde te draaien. Er is een tijd hiervoor, en dan komt er weer een andere tijd waarin dit het juiste is. Het is dus ijdelheid om te proberen te begrijpen waar het leven voor dient.

Hij heeft alles op zijn tijd mooi gemaakt. Ook heeft Hij de eeuw in hun hart gelegd, zonder dat de mens het werk dat God gedaan heeft, van het begin tot het eind kan doorgronden.

PREDIKER 3:11

Hier staan twee uitspraken:

Hij heeft alles mooi gemaakt op het juiste moment.

In de King James Version staat:

Hij heeft alles mooi gemaakt op Zijn tijd.

Daardoor hebben sommige mensen het gelezen alsof er staat dat alles goed is op Gods tijd. Dat wil zeggen: alles komt goed op de tijd die Hij daarvoor geschikt acht. Zoiets als:

En wij weten dat voor hen die God liefhebben, alle dingen meewerken ten goede, voor hen namelijk die overeenkomstig Zijn voornemen geroepen zijn.

ROMEINEN 8:28

Alles wat op Gods tijd gebeurt, maakt Hij mooi.

Maar dat is niet echt wat er staat. Het zegt gewoon hetzelfde als wat de eerste acht verzen zeiden. De Engelse woorden zijn niet 'in His time', op Zijn tijd, maar 'in its time', op zijn tijd. Op de tijd die ervoor geschikt is, heeft elk ding zijn eigen moment waarop het goed en mooi en aantrekkelijk en gepast is. Maar op een ander moment kan juist het tegenovergestelde gepast zijn. God heeft elk ding op zijn eigen tijd aantrekkelijk voor ons gemaakt. Maar dat is niet noodzakelijk absoluut, zegt hij. Dat is

natuurlijk niet helemaal waar. Er zijn absolute maatstaven. Maar hij lijkt te suggereren dat er geen echte absolute maatstaven zijn. Hij lijkt op dit punt meer aan een soort situatie-ethiek te denken.

12

Eeuwigheid in het hart, grenzen aan ons begrip

Hij zegt: ‘Ook heeft Hij...’ Met ‘Hij’ wordt God bedoeld.

Hij heeft alles op zijn tijd mooi gemaakt. Ook heeft Hij de eeuw in hun hart gelegd, zonder dat de mens het werk dat God gedaan heeft, van het begin tot het eind kan doorgronden.

PREDIKER 3:11

Het Hebreeuwse woord dat hier in de Engelse vertaling met ‘eeuwigheid’ wordt weergegeven, betekent zoiets als het verdwijnpunt: kijken naar een punt waar je niet verder kunt zien, en nadenken over wat er voorbij dat punt zou kunnen liggen. Dat heeft God in het hart van mensen gelegd: nadenken over dingen die voorbij het punt liggen dat we met onze gedachten kunnen bereiken. Oneindigheid.

Er zijn misschien mensen die niet zeggen dat ze in onsterfelijkheid geloven, maar niemand kan betwifelen dat er zoiets als oneindigheid bestaat. Er is een oneindig aantal getallen. Er is bijvoorbeeld misschien een oneindige hoeveelheid ruimte, hoewel de theorieën van Einstein er volgens mij nu op zouden wijzen dat de ruimte haar grenzen heeft. Ze is niet oneindig. Maar we kunnen ons zeker dingen voorstellen die oneindig klein zijn. Ik bedoel dat ze altijd kleiner kunnen worden dan ze zijn. Je kunt altijd wat er ook maar bestaat nemen en het in tweeën delen. Dan heb je kleinere eenheden, en die blijf je in tweeën delen. Er komt geen einde aan hoe klein je ze kunt krijgen. Oneindigheid bezorgt ons hoofdpijn, en toch maakt ze deel uit van de werkelijkheid, in elk geval van delen van een of andere werkelijkheid.

Een oneindige tijdsduur, eeuwigheid, is iets waar we echt moeite mee hebben: de gedachte dat wij, of God, of wat er ook maar bestaat, er altijd zullen zijn en er altijd al waren. Dat zijn de dingen waarover iemand filosofisch gaat nadenken, maar waar hij

niet noodzakelijk wijzer van wordt, want een mens heeft het in zijn hart om de eeuwigheid te doorgronden. Dat is iets waar dieren ongetwijfeld geen besef van hebben en zich niet mee bezighouden. Maar:

God heeft het besef van eeuwigheid in de harten van mensen gelegd.

Toch, zegt hij:

niemand kan van begin tot eind doorgronden wat God doet.

We weten dat er zoiets als eeuwigheid bestaat. Het intrigeert ons. Maar we kunnen niet echt doorgronden hoe God begon, aangezien Hij vermoedelijk geen begin had als Hij eeuwig is. Hoe kan iets geen begin hebben? En wat deed Hij voordat Hij deze planeet maakte? We kunnen praten over hoe oud het heelal is of hoe oud de aarde is, en daarover speculeren en debatteren. Maar er is nog een vraag. Hoe zit het met de tijd voordat er een heelal was? Wat deed God daarvoor met Zijn oneindige tijd? Zou Hij miljoenen eerdere heelallen gehad kunnen hebben, die miljarden jaren hun loop hadden en vergingen, waarna Hij nieuwe maakte? Wie weet? We weten niet echt wat Hij deed.

We zijn nieuwsgierig, maar we kunnen die vragen niet echt beantwoorden.

13

Genieten te midden van Gods ondoorgroondelijkheid

Hij zegt:

Ik heb gemerkt dat er voor hen niets beter is dan zich te verblijden en het goede te doen in hun leven, ja ook, dat ieder mens eet en drinkt en het goede geniet van al zijn zwoegen. Dat is een gave van God.

PREDIKER 3:12-13

Nogmaals, dit is de tweede keer dat hij dit zegt. De eerste keer dat hij het zei, was eerder, in hoofdstuk 2, vers 24:

Is het dan niet goed voor de mens dat hij eet en drinkt en zichzelf in zijn zwoegen het goede laat genieten? Ook dit heb ik gezien: het komt uit de hand van God.

PREDIKER 2:24

Dus dat is ook wat God gegeven heeft. Hij zegt het opnieuw in vers 13. Het lijkt erop dat hij hier steeds weer op terugkomt.

Ik kan niet doorgronden waar het leven om draait. Ik kan gaan zitten nadenken over de hemel en over de eeuwigheid, en daar nauwelijks verder mee komen. En als het erop aankomt, is alles wat ik werkelijk heb wat er voor me op tafel staat: mijn eten en mijn drinken, en de vruchten van mijn arbeid. Ik denk dat ik daar maar gewoon van moet genieten. Ik kan eigenlijk niets beters bedenken dan dat.

Ik weet dat alles wat God doet, voor eeuwig blijft; niets is eraan toe te voegen, niets ervan af te doen, en God doet het opdat men vreest voor Zijn aangezicht. Wat er is, was er al, en wat er zijn zal, is er al geweest. God zoekt wat voorbijgegaan is.

PREDIKER 3:14-15

Hij lijkt te zeggen dat God ondoorgroendelijke plannen heeft voor de toekomst. Zoals hij aan het einde van vers 11 zei:

Hij heeft alles op zijn tijd mooi gemaakt. Ook heeft Hij de eeuw in hun hart gelegd, zonder dat de mens het werk dat God gedaan heeft, van het begin tot het eind kan doorgronden.

PREDIKER 3:11

(Vertalersnoot: Gregg leest het slot van Prediker 3:15 in zijn Engelse Bijbel als: ‘God vraagt rekenschap van wat voorbij is.’ De Nederlandse aanhaling luidt: ‘God zoekt wat voorbijgegaan is.’) Maar dit weten we wel: Hij zal iets van ons vragen met betrekking tot wat we in het verleden gedaan hebben. En in de toekomst zal veel zich herhalen van wat er al geweest is. Maar verder kunnen we niet veel zeggen over het verleden en de toekomst.

14

Onrecht in de rechtbank en Gods oordeel

Verder heb ik ook gezien onder de zon: op de plaats van het recht, daar was goddeloosheid, en op de plaats van de gerechtigheid, daar was onrecht.

PREDIKER 3:16

Dat betekent: in de rechtszaal.

Hij ziet dus corruptie in het bestuur, waarschijnlijk zijn eigen bestuur. Niet zozeer dat hij zelf een corrupt man was, en we weten dat hij corrupt was in de zin dat hij valse goden volgde. En we weten dat hij bepaalde onrechtvaardige dingen heeft gedaan, zoals zijn vervolging van Jerobeam. Maar over het algemeen was zijn bestuur waarschijnlijk tamelijk rechtvaardig, en bekommerde hij zich om gerechtigheid en recht in de rechtbanken. En toch moet iedere koning weten dat er een heleboel lagere ambtenaren zijn die hij heeft aangesteld: rechters en magistraten en gouverneurs en mensen die verantwoordelijkheid moeten dragen die hij aan hen overdraagt. En dat zijn niet allemaal goede mensen. Velen van hen nemen steekpenningen aan. Velen van hen zijn corrupt. En hij ziet dat, en het zit hem dwars.

Hij zegt:

Ik zei in mijn hart: De rechtvaardige en de goddeloze zal God oordelen, want er is een tijd voor elk voornemen en voor elk werk.

PREDIKER 3:17

Hij heeft dus in wezen gezegd dat er in de rechtbanken niet altijd recht wordt gedaan. En het beste waar ik op kan terugvallen, is dat God uiteindelijk alle rekeningen zal vereffenen. Er zijn slachtoffers van onderdrukking en onrecht, en God zal dat op een dag moeten rechtzetten, omdat wij dat niet uit het bestuur kunnen uitbannen.

15

Mens en dier sterven: onzekerheid over daarna

Wat de mensenkinderen betreft, zei ik in mijn hart dat God hen zal toetsen, en dat zij zullen inzien dat zij voor zichzelf als de dieren zijn. Want wat de mensenkinderen overkomt, overkomt ook de dieren. Hun overkomt een en hetzelfde. Zoals de een sterft, zo sterft de ander, en zij hebben alle een en dezelfde adem. De mensen hebben niets voor op de dieren, want alles is vluchtig. Zij gaan allen naar één plaats: zij zijn allen uit het stof en zij keren allen terug tot het stof.

PREDIKER 3:18-20

Bij het volgende vers bespreekt hij de lezing ‘Wie weet of de geest van de mensen naar boven stijgt...?’ Het woord ‘of’ staat volgens hem in de Septuaginta.

Wie merkt op dat de adem van de mensenkinderen naar
boven stijgt en de adem van de dieren naar beneden daalt naar
de aarde?

PREDIKER 3:21

In de Masoretische tekst staat het hier anders, maar veel vertalers volgen hierin de Septuaginta. Hij zegt dan: wie weet nu werkelijk of het is zoals wij denken dat het misschien is? We hopen dat de geest van de mens opstijgt naar God, hoewel we dat niet verwachten van de geest van dieren. Hun geest daalt gewoon weer af naar de aarde, maar wij verwachten dat onze geest opstijgt naar God. Maar wie weet of dat waar is?

Zo heb ik ingezien dat er niets beter is dan dat de mens zich
verblijdt in zijn werken, want dat is zijn deel. Wie zal hem
immers zo ver brengen dat hij ziet wat na hem gebeuren zal?

PREDIKER 3:22

Nogmaals, verheug je gewoon in wat je hebt. Dat is wat je hebt. Dat is het enige waar je zeker van kunt zijn. Nogmaals, ieder nadenkend mens staat stil bij de dood. Ieder nadenkend mens moet het heden, zijn morele gedrag, zijn plannen en zijn belangrijke keuzes in het leven beoordelen in het licht van het feit dat hij zal sterven. Op een dag zal hij met de dood worden geconfronteerd, en als er daarna een oordeel is, ook daarmee. Salomo heeft geen idee wat er daarna zal gebeuren. Hij zegt wel dat God hier zal moeten oordelen. Hij zal de rechtvaardigen en de goddelozen moeten oordelen, omdat de rechtbanken op dat gebied geen recht garanderen. Dus hij redeneert dat God op de een of andere manier gerechtigheid moet hebben voorzien. Hij heeft geen rechtstreekse openbaring van God over hoe dat werkt.

16

Karma en de oordeelsdag als antwoord op onrecht

Maar alle nadenkende mensen, en zeker alle godsdienstige mensen, hebben geloofd dat het onrecht van deze wereld op de een of andere manier uiteindelijk moet worden rechtgezet. De twee theorieën die er zo ongeveer bestaan, zijn die van de oosterse godsdienst en die van de westerse godsdienst. In de oosterse godsdienst is het karma dat alle rekeningen vereffent. Niet onmiddellijk, maar in de loop van een reeks van vele levens. Als je in dit leven onrecht doet, zul je straf krijgen. Als je die niet in dit leven krijgt, krijg je die in een ander leven. Op de een of andere manier zal je karma je inhalen, want je kunt niet zomaar overal mee weggelopen. Je kunt ook geen goede dingen doen zonder beloond te worden. Je doet misschien goede dingen en wordt er in dit leven niet voor beloond, maar in het volgende word je ervoor beloond. Karma zal dat bepalen. Karma is je kredietscore in de kosmische werkelijkheid. Daarom krijg je altijd uitbetaald. Of je nu goed of kwaad doet, je krijgt ervoor uitbetaald. Zo beantwoordt de oosterse godsdienst die vraag. Waarom is er onrecht in de wereld? Nou, uiteindelijk is dat er eigenlijk niet. Karma zal alles vereffenen. Alles zal op de juiste en rechtvaardige manier worden afgewikkeld.

In de westerse godsdienst gelooft men in een transcendente God Die daadwerkelijk geeft om goed en kwaad en Die zal oordelen. Niet zozeer door een reeks levens via reïncarnatie, maar op één oordeelsdag. De dag zal komen waarop alle mensen na hun dood voor God worden geroepen, en dan zal Hij de rekeningen vereffenen. Iedereen moet met een of ander idee komen over hoe er uiteindelijk na de dood recht zal worden gedaan, omdat iedereen beseft dat er in dit leven geen recht wordt gedaan.

17

Bertrand Russells bezwaar tegen een eindoordeel

De atheïst zou kunnen zeggen: 'Nou, dat wij denken dat er gerechtigheid zou moeten zijn, betekent nog niet dat die er is.' Bertrand Russell zei in zijn essay 'Waarom ik geen christen ben' dat dit idee dat er recht wordt gedaan een van de slechtste argumenten voor het bestaan van God is. Hij zei dat christenen geloven dat, omdat niet alles in deze wereld rechtvaardig is, er een God moet zijn Die alles bij een laatste oordeel recht zal zetten. Maar Bertrand Russell zei: 'Ik zie niet in waarom dat daaruit zou volgen.' Hij zei dat het enige stukje werkelijkheid dat we kennen dit leven is, en dat is niet rechtvaardig. En we zouden evengoed kunnen afleiden dat hetzelfde voor de rest geldt, als we alles konden zien. Het is allemaal onrechtvaardig.

Hij zei: 'Als ik een kist sinaasappels bestelde en ontdekte dat de bovenste allemaal bedorven waren, zou ik daar niet uit afleiden: nou, de onderste moeten wel goed zijn, aangezien de bovenste bedorven zijn. Er moeten ergens een paar goede zijn.' Hij zegt: 'Ik zou gewoon denken dat het een slechte zending is, een slechte partij sinaasappels.' Hij zei: 'Afgaande op de bovenste laag, de laag die ik kan zien, ga ik die conclusie doortrekken naar de hele kist. Alles is bedorven.' Hij zegt hetzelfde over het leven. Hij zegt: 'Afgaande op dit aardse leven, het enige deel dat we kunnen zien, is het onrechtvaardig.' Hij zei: 'We zouden net zo goed de conclusie kunnen doortrekken dat alles onrechtvaardig is. Er is nergens gerechtigheid. Er zal nooit iets worden rechtgezet. Waarom denken christenen dat er hierna iets moet worden rechtgezet? Het is alleen maar wensdenken.'

18

Het menselijke verlangen naar gerechtigheid

Maar kijk, wat hij niet begrijpt, is waarom er zulk wensdenken zou zijn. Als gerechtigheid geen werkelijkheid is, geen kosmische werkelijkheid, waarom denkt iedereen dan dat ze dat wel is? Waarom heeft iedereen een begrip van gerechtigheid als er nergens zoiets als gerechtigheid bestaat? Waarom heeft iedereen het gevoel dat

er gerechtigheid zou moeten zijn, als er geen uiteindelijke gerechtigheid is? Waar halen we dit begrip van gerechtigheid vandaan? Zeker niet uit onze eigen instincten, want als we van evolutie moeten uitgaan, zouden onze eigen instincten ons ertoe brengen om zoveel mogelijk voordeel te halen uit onrecht. Dat wil zeggen, om andere mensen uit te buiten, want het gaat om het overleven van de sterksten.

Er zou niets zijn op grond waarvan we zouden kunnen zeggen dat het verkeerd is om anderen op slinkse, achterbakse en onrechtvaardige manieren te behandelen, aangezien je daarmee beter toegerust bent om te overleven. Daarmee krijg je een voorsprong op de zwakkeren, op degenen die minder verstandig zijn. Daarmee geef ik mijn genen door aan een volgende generatie. Is dat niet wat evolutie zou moeten doen: degenen onder ons bevoordelen die slim genoeg zijn om misbruik te maken van andere mensen? Waar komt dit besef van rechtvaardigheid vandaan, als het niet van God komt?

Waar vind je een andere soort dan de mens die hunkert naar iets wat niet bestaat? Dieren verlangen naar voedsel. Dieren verlangen blijkbaar naar seks. Dieren verlangen naar beschutting en veiligheid. Dat zijn allemaal dingen die voor hen werkelijk bestaan. Dat verlangen zit in hen omdat het hen in leven houdt. Ze verlangen naar iets wat in de echte wereld werkelijk bestaat en wat ze nodig hebben. Waarom verlangen mensen dan naar rechtvaardigheid als die niet bestaat? Hoe zou evolutie een soort een onverzadigbaar en universeel verlangen geven naar iets wat eenvoudigweg niet bestaat en dus niet te krijgen is? Waar komt dat vandaan? Waarom zou evolutie selecteren op zo'n gerichtheid als het niet iets was wat werkelijk bestond? En het is verwarrend, want we zien onrecht in de wereld, in de rechtbanken, in de werkelijkheid, in de manier waarop gebeurtenissen verlopen. En we zeggen dat er ergens rechtvaardigheid moet zijn. Het moet wel zo zijn dat God dit zal rechtzetten. Dat was de conclusie van Salomo: God zal over de dingen moeten oordelen. En hij zegt dat het probleem is dat we daar niet zo veel over weten. Wat er bij de dood gebeurt, lijkt voor mensen en dieren precies hetzelfde te zijn. Eerder zei hij dat dwazen en wijzen op dezelfde manier sterven, maar dat ging allemaal over mensen. Nu zegt hij dat mensen net zo sterven als dieren. Wie kan zeggen dat de menselijke geest een andere bestemming heeft dan de geest van een dier? We weten het gewoon niet, zegt hij.

19

Onderdrukking, afgunst en rust bij het werken

Laten we naar hoofdstuk 4 kijken.

Opnieuw zag ik al de onderdrukking die er onder de zon plaatsvindt. En zie, de tranen van de onderdrukten; zij hadden echter geen trooster. Aan de kant van hun onderdrukkers was macht, zij daarentegen hadden geen trooster. Daarom prees ik de doden, die al gestorven waren, boven de levenden, omdat die nog steeds in leven zijn. Beter af dan die beiden is wie er nog nooit is geweest, die niet gezien heeft het kwaaddoen dat er onder de zon plaatsvindt.

PREDIKER 4:1-3

Het is beter om te sterven en aan dit alles te ontkomen. Of nog beter: het nooit te hebben gezien, het om te beginnen nooit te hebben ondergaan. Het is beter om nooit geboren te zijn.

Verder zag ik van al het zwoegen en alle bekwaamheid bij het werk, dat het iemand afgunst oplevert van zijn naaste. Ook dat is vluchtig en najagen van wind. De dwaas vouwt zijn handen samen en eet zijn eigen vlees. Een hand vol rust is beter dan beide vuisten vol zwoegen en najagen van wind.

PREDIKER 4:4-6

Het klinkt een beetje als sommige Spreuken, waar staat dat

Beter een droog stuk brood met rust erbij, dan een huis vol geslachte dieren met onenigheid.

SPREUKEN 17:1

Een man die weinig heeft maar rustig en kalm is, is beter af dan de man die geen rust heeft, die niet tevreden is, hoewel hij twee keer zoveel spullen heeft. De man die twee keer zoveel spullen heeft, wordt door zijn naaste benijd. Dus moet hij voortdurend over zijn schouder kijken om te zien of iemand zijn spullen probeert af te pakken.

20

Rijkdom verzamelen zonder iemand om te delen

Opnieuw zag ik iets vluchtigs onder de zon. Er is er één, en geen tweede. Hij heeft ook geen kind of broer en toch komt er geen einde aan al zijn zwoegen. Ook wordt zijn oog niet verzadigd van rijkdom. Nooit is het: Voor wie tob ik mij af en laat ik mijzelf het goede ontbreken? Ook dat is vluchtig en een treurige bezigheid.

PREDIKER 4:7-8

Dit is een man die geen familie heeft, niemand aan wie hij zijn bezittingen kan nalaten, geen metgezel of broer om ze mee te delen. Hij graait de spullen gewoon met handenvol bij elkaar, wordt rijk en werkt hard. Hij werkt zich uit de naad om rijk te worden. Het komt nooit bij hem op om te denken: 'Wat heeft dit voor zin? Er is hier niemand om dit mee te delen. Er is niemand aan wie ik dit kan nalaten. Wat heb ik eraan om dit allemaal te hebben?'

Dat denk ik vaak over mensen die miljardair zijn. Eén goed ding dat ze kunnen doen, is natuurlijk hun geld aan de armen geven, en sommigen doen dat ook. Sommige miljardairs geven veel geld weg. Maar er zijn nog steeds miljardairs die miljarden voor zichzelf houden. Ze bezitten twintig huizen verspreid over de wereld, misschien nog wel meer, en straalvliegtuigen en meer auto's dan ze ooit zouden kunnen besturen. Ze vinden het fijn dat ze alles hebben wat ze willen, maar vragen ze zich ooit af: 'Wat kan ik met al deze spullen doen? Ik kan niet in al deze huizen wonen. Ik kan niet in al deze auto's rijden. Wat heeft het voor zin om deze dingen te verzamelen?'

Als ze nu zeggen: 'Ik kan ze aan mijn grote familie nalaten en mijn kinderen kunnen in al deze auto's rijden', dan zou dat een goed antwoord kunnen zijn. Maar hij heeft het over iemand die werkelijk alleen op de wereld is. Hij deelt het niet met een gezin. Hij is gewoon iemand die voor zichzelf rijk wordt. Wat heeft het voor zin om dat allemaal te hebben als je alleen bent?

21

De kracht van gezelschap en onderlinge hulp

Met z'n tweeën ben je beter af dan alleen.

Het is beter om niet alleen te zijn. Vers 9:

Twee zijn beter dan één, want samen krijgen zij een goede beloning voor hun zwoegen. Want als zij vallen, helpt de één zijn metgezel overeind. Maar wee die ene die valt, terwijl er geen tweede is om hem overeind te helpen. Ook als er twee bij elkaar liggen, hebben zij warmte, maar hoe moet één alleen warm worden? En als iemand de één overweldigt, zullen die twee tegen hem standhouden. Een drievoudig snoer wordt niet snel gebroken.

PREDIKER 4:9-12

Natuurlijk hebben we deze woorden allemaal weleens horen voorlezen op bruiloften. En ze zijn ongetwijfeld van toepassing op het huwelijk. Toch lijkt het er niet op dat hij bij het gezelschap waarover hij nadenkt in de eerste plaats aan het huwelijk denkt, want hij heeft het over iemand die je kan helpen een aanvaller af te weren. Hij denkt waarschijnlijk aan een man die een mannelijke vriend heeft die hem kan helpen tegen vermoedelijk mannelijke aanvallers. Sterke vrienden die je overeind kunnen helpen. Maar geestelijk gezien kunnen getrouwde mensen zeker in het voordeel zijn ten opzichte van alleenstaanden, omdat ze voor elkaar kunnen bidden, elkaar kunnen bemoedigen en elkaar overeind kunnen helpen. Ze kunnen elkaar warm houden, niet

alleen lichamelijk, maar ook geestelijk. Kolen die bij andere kolen liggen opgestapeld, houden elkaar de hele nacht heet. En ze kunnen samen de strijd van het leven voeren. Het is begrijpelijk waarom deze verzen 9 tot en met 11, of 9 tot en met 12, vaak op bruiloften worden aangehaald. Maar het gaat om iets algemeen.

Want veel dingen kun je niet in je eentje doen, in elk geval niet doeltreffend. En als iemand alleen is, is hij kwetsbaar voor problemen waaruit hij zichzelf niet kan helpen. Maar met de juiste metgezel of metgezellen geldt:

een koord van drie strengen trek je niet zomaar kapot.

Daarin liggen kracht en voordeel.

22

De dwaze koning en zijn jonge opvolger

Beter een arme maar wijze jongeman, dan een oude maar dwaze koning die van geen waarschuwing meer wil weten.

PREDIKER 4:13

Ik vraag me af of hij hier aan zichzelf denkt. Een man die oud en dwaas is geworden, die niet meer naar raad wil luisteren, is slechter af dan een jongere die arm is, als die wijs genoeg is om naar raad te luisteren.

Ja, iemand komt uit de gevangenis om koning te worden, terwijl iemand die in zijn koninkrijk is geboren, verarmt.

PREDIKER 4:14

Dat wil zeggen, de jongeman kan blijkbaar uit de gevangenis komen om koning te worden. Ik vraag me af of hij aan Jerobeam denkt. Het is bijna profetisch over Jerobeam, want Jerobeam zat weliswaar niet in de gevangenis, maar was door Salomo uit het land verbannen en naar Egypte gegaan. Hij zat als het ware gevangen in ballingschap, ver van huis. En toch zal hij na de dood van Salomo uit de ballingschap terugkomen en koning worden.

En Salomo is een oude koning die geen terechtwijzing meer wilde aannemen. De profeet kwam naar hem toe en zei:

Daarom werd de HEERE toornig op Salomo, omdat zijn hart van de HEERE, de God van Israël, Die hem tweemaal was verschenen, was afgeweken. Hij had hem aangaande deze zaak geboden dat hij niet achter andere goden aan zou gaan, maar hij hield zich niet aan wat de HEERE geboden had. Daarom zei de HEERE tegen Salomo: Omdat het bij u gebeurd is dat u Mijn verbond en verordeningen, die Ik u geboden heb, niet in acht hebt genomen, zal Ik het koninkrijk zeker van u losscheuren en het aan uw dienaar geven.

1 KONINGEN 11:9-11

Als Salomo wijs was geweest, en niet oud en dwaas, had hij moeten zeggen: 'Tjonge, ik kan mijn leven maar beter beteren.' Maar hij nam die vermaning niet aan. In plaats daarvan zou deze jongere man, deze arbeider uit zijn werkploegen, uiteindelijk uit de ballingschap terugkomen en koning worden over de noordelijke stammen. Salomo heeft dat niet meer meegemaakt, dus hij zou hier bijna onbedoeld profetisch kunnen spreken.

Ik zag al de levenden onder de zon omgaan met de jongeman, de tweede, die voor hem in de plaats kwam.

PREDIKER 4:15

Blijkbaar staat heel het volk achter de jongeman die uit de ballingschap of uit de gevangenis komt en koning wordt. De tien stammen stonden in elk geval achter Jerobeam in plaats van achter de koning.

Er komt geen einde aan al het volk, aan allen die er vóór hen waren. Ook zullen zij die later komen, zich niet over hem verblijden. Ja, ook dat is vluchtig en najagen van wind.

PREDIKER 4:16

Ik weet niet of hij het over Jerobeam heeft, en als dat zo is, moet hij profetisch spreken. Hij zou kunnen zeggen: ‘Ik zag dit visioen van deze jongeman die uit de onbekendheid opkwam en koning werd. En hij had een menigte mensen die hem volgden. Hij was op het hoogtepunt van zijn populariteit, maar nadat hij er niet meer was, eerden de mensen hem niet.’

Jerobeams zoon werd namelijk vermoord, samen met alle andere kinderen van Jerobeam. Ze werden allemaal uitgeroeid. En zo liep het met hem op niets uit. Dus alles wat Jerobeam had bereikt, was als het najagen van de wind.

Ik weet niet of Salomo het over Jerobeam heeft. Misschien denkt hij aan een andere situatie die hij eerder ergens anders heeft gezien, in een ander koninkrijk ergens waar hij van weet. Maar het is interessant hoe nauw wat hij hier beschrijft overeenkomt met wat er met zijn eigen koninkrijk en het koninkrijk van zijn eigen rivaal is gebeurd.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- Prediker 1:1
- Prediker 1:2
- Prediker 1:3-11
- Prediker 1:12-13
- Prediker 3:11
- Prediker 1:13-18

- Prediker 2:1
- Prediker 2:1-2
- Prediker 2:3
- Prediker 2:4
- Prediker 2:5
- Prediker 2:6
- Prediker 2:7
- Prediker 2:8
- Prediker 2:9
- Prediker 2:10
- Prediker 2:11
- Prediker 2:12
- Prediker 2:13-14
- Prediker 2:15-16
- Prediker 2:17
- Prediker 2:23
- Prediker 2:24
- Prediker 2:25-26
- Prediker 3:1-2
- Prediker 3:3-8
- Romeinen 8:28
- Prediker 3:12-13
- Prediker 3:14-15
- Prediker 3:16
- Prediker 3:17
- Prediker 3:18-20
- Prediker 3:21
- Prediker 3:22
- Prediker 4:1-3
- Prediker 4:4-6
- Spreuken 17:1
- Prediker 4:7-8
- Prediker 4:9-12
- Prediker 4:13

- Prediker 4:14
- 1 Koningen 11:9-11
- Prediker 4:15
- Prediker 4:16

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.